

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

ПОГОДЖЕНО

Директор Державної установи
«Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів
МОЗ України»

Т.І. Чернишенко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Директора Департаменту
кадрової політики, освіти, науки
та запобігання корупції МОЗ
України

О.П. Волосовець

ХІРУРГІЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12010101 “Лікувальна справа”

Київ
2011

ХІРУРГІЯ

Укладач

А.О. Овчарук — викладач вищої категорії Вінницького державного медичного коледжу ім. Д.К. Заболотного.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії хірургічних дисциплін Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного 06 квітня 2011 р., протокол № 9.

Програму затверджено опорною цикловою комісією з дисциплін хірургічного профілю Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного на спільному засіданні 04 жовтня 2011 р., протокол № 1.

Рецензенти:

Н.В. Сінковський — завідувач хірургічного відділення Вінницької районної лікарні, хірург вищої категорії;

Б.І. Дударенко — доктор мед. наук, старший викладач кафедри факультетської хірургії № 2 Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальну програму з дисципліни “Хірургія” складено для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів I—III рівнів акредитації за спеціальністю 5.12010101 “Лікувальна справа” відповідно до складових галузевих стандартів вищої освіти — ОКХ і ОПП, затверджених МОН України і МОЗ України в 2011 р., та навчальних планів 2011 р.

Хірургія є однією з провідних клінічних дисциплін у підготовці фельдшера.

Під час складання цієї програми враховано як юридичний, так і реальний статус молодшого медичного персоналу в нашій країні. Юридичні аспекти хірургічної діяльності фельдшера ґрунтуються на відповідних чинних кваліфікаційних характеристиках і положеннях. За суттю ця діяльність обмежена рамками того, що прийнято позначати як долікарська медична допомога, поряд із “виконанням призначень лікаря”.

Відповідно до цього фельдшер у нашій країні може:

- працювати самостійно на ФАПх, оздоровчих пунктах та в системі швидкої медичної допомоги;
- працювати під керівництвом лікаря в медичних закладах.

Виходячи з цього, зміст програми спрямований на формування в студентів клінічного мислення, вміння діагностувати найпоширенішу хірургічну патологію, надавати першу медичну допомогу, за необхідності проводити реанімаційні заходи, лікувати хворих за призначенням лікаря, доглядати за хворими, брати участь у санітарно-освітній та профілактичній роботі.

Викладати дисципліну слід відповідно до кваліфікаційної характеристики та поєднувати зі знаннями, отриманими під час вивчення предметів професійно-практичної підготовки та інших дисциплін. Це досягається за рахунок побудови структурно-логічних зв'язків між предметами, що поліпшує рівень знань і запобігає дублюванню загальних питань. Кожне захворювання потрібно вивчати за загальноприйнятою схемою:

- суть захворювання;
- етіологія;
- патогенез;
- клінічна картина;
- можливі ускладнення;
- особливості лікування;
- прогноз;
- профілактика.

Щодо діагностики, крім загальноклінічних, звернуто увагу на сучасні лабораторні, інструментальні та інші методи обстеження хворих з оцінюванням їхніх реальних можливостей.

Під час вивчення плану лікування хворих підкреслюється необхідність урахувати патогенетичні аспекти захворювання, а також стан імунної системи.

Особливу увагу звернуто на самостійну роботу студентів з хворими в лікувально-профілактичних закладах, опрацювання додаткової літератури в бібліотеках та вдома, у тренажерних кабінетах.

Позитивним у цій програмі є збільшення кількості годин на навчальну практику під керівництвом викладача, що підвищує рівень практичної підготовки студентів.

Відповідний рівень підготовки фельдшерів може забезпечити тільки висока організація навчального-виховного процесу, використання сучасних методів навчання, інноваційних технологій, відповідної матеріально-технічної бази, високої кваліфікації викладацького складу.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- елементи хірургічної діяльності (асептику, знеболювання, гемостаз, переливання крові, десмургію, відкриті та закриті пошкодження, опіки тощо);
- основні принципи та методику обстеження хірургічного пацієнта, оцінювання загального стану, діагностику хірургічних захворювань;
- принципи і методи першої медичної допомоги;
- основи профілактики захворювань та догляду за пацієнтом.

Студенти повинні вміти:

- дотримуватися правил асептики та антисептики в своїй роботі;
- працювати на посадах фельдшера, палатної, перев'язувальної та операційної медичних сестер;
- оцінювати загальний стан пацієнта, місцеві зміни, діагностувати хірургічні захворювання та невідкладні стани.

Студенти мають бути поінформовані про:

- сучасні досягнення хірургії;
- основні накази, інструктивні листи та інші нормативні акти МОЗ України;
- основні принципи організації хірургічної допомоги на сучасному етапі;
- нові лікарські засоби та методи їх застосування;
- нові методи діагностики хірургічної патології;
- рівень захворюваності з окремих видів хірургічної патології.

Вивчення предмета закінчується перевідним іспитом наприкінці VI семестру та державним комплексним іспитом.

У разі потреби зміни в програму та розподіл годин (у межах виділених годин згідно навчального плану) можуть вносити предметні (циклові) комісії.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Навчальна практика під керівництвом викладача	Самостійна робота
1	Вступ	3	1		2
	Розділ 1. Загальна хірургія				
2	Профілактика хірургічної інфекції	13	2	8	3
3	Охорона праці в хірургії	2	2		
4	Гемостаз	14	2	8	4
5	Знеболювання: загальне та місцеве	12	2	8	2
6	Неоперативна хірургічна техніка				
6.1	Десмургія	14		8	6
6.2	Інфузійна терапія	20	2	12	6
7	Оперативна хірургічна техніка	7		4	3
8	Хірургічна діяльність на основних етапах лікування				
8.1	Загальні принципи надання першої медичної допомоги	3	1		2
8.2	Амбулаторна хірургія	7	1	4	2
8.3	Деонтологія в хірургії	2			2
8.4	Лікування хворого в хірургічному відділенні. Діагностика хірургічних захворювань	6	1	4	1
8.5	Догляд за хворими в хірургічному відділенні. Підготовка хворих до операції	16	1	8	7
8.6	Післяопераційний період. Лікування хворого у відділенні інтенсивної терапії	12	2	4	6
9	Основні види хірургічної патології				
9.1	Ушкодження. Закриті механічні ушкодження (травми)	16	2	8	6
9.2	Відкриті механічні ушкодження (рани)	14	2	8	4
9.3	Термічні ушкодження. Електротравма	12	2	8	2
10	Хірургічна інфекція				
10.1	Гостра й хронічна гнійна аеробна інфекція	1	1		
10.2	Місцеві гнійні захворювання шкіри, підшкірної жирової клітковини, судин, кісток і суглобів	11	1	6	4
10.3	Гостра анаеробна інфекція. Профілактика газової гангренни, правця	2	1	1	
10.4	Загальна гнійна інфекція (сепсис)	2	1		1
10.5	Гостра й хронічна специфічна хірургічна інфекція	5	1	3	1
11	Пухлини	12	2	8	2
12	Змертвіння. Природжені хірургічні захворювання. Захворювання судин нижніх кінцівок	12	2	4	6
	Розділ 2. Спеціальна хірургія				
13	Захворювання та ушкодження голови, обличчя та шиї	14	2	8	4
14	Захворювання та ушкодження грудної клітки та органів грудної порожнини	14	2	8	4
15	Хронічні захворювання органів черевної порожнини	6	2	4	
16	Ушкодження та гострі захворювання органів черевної порожнини	22	2	12	8
17	Захворювання та ушкодження прямої кишки	10	2	4	4
18	Захворювання ушкодження сечових і статевих органів	14	2	8	4
19	Ушкодження та захворювання кінцівок, хребта і таза. Синдром тривалого роздавлення	17	2	8	7
20	Курація хірургічних хворих	9		3	6
	Усього	324	46	169	109

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

САМОСТІЙНА РОБОТА

1. Вклад М.І. Пирогова в хірургію.
2. Поняття про антисептику та асептику. Наказ № 720.
3. Вивчення наказів № 181, 798, 120 МОЗ України.
4. Стерилізація, методи її. Контроль за стерильністю.
5. Оброблення операційного поля.
6. Класифікація кровотеч. Гостра крововтрата, її критерії, клінічні ознаки.
7. Кровотечі в порожнини та порожнисті органи, їхні клінічні ознаки.
8. Тимчасові та остаточні методи зупинки кровотечі.
9. Лабораторні та інструментальні методи діагностики кровотеч.
10. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок.
11. Наркоз: поняття, види. Схеми інгаляційного наркозу.
12. Стадії ефірного наркозу.
13. Ускладнення масочного інгаляційного наркозу.
14. Неінгаляційний наркоз, його переваги, недоліки. Речовини для наркозу.
15. Місцева анестезія. Види. Речовини для анестезії.
16. Провідникова анестезія.
17. Анестезія змазуванням чи оприскуванням.
18. Інфільтраційна анестезія за Вишневським.
19. Спинномозкова і перидуральна анестезія. Методика, можливі ускладнення.
20. Поняття про групи крові.
21. Поняття про резус-фактор.
22. Показання та протипоказання до гемотрансфузії.
23. Ускладнення під час переливання крові.
24. Догляд за хворими до, під час і після гемотрансфузій.
25. Препарати крові. Характеристика. Показання до використання.
26. Профілактика зараження СНІДом в умовах стаціонару.
27. Шляхи і методи введення інфузійних розчинів.
28. Загальна схема трансфузій.
29. Консервація і зберігання крові.
30. Поняття про хірургічну операцію. Види хірургічних операцій.
31. Методика обстеження хірургічного хворого. Документація. Деонтологічні аспекти в роботі.
32. Поняття про передопераційний період. Підготовка хворого до планової та екстреної операції.
33. Поняття про післяопераційний період. Профілактика ранніх та пізніх ускладнень.
34. Поняття про рани. Види ран. Принципи надання першої медичної допомоги в разі поранення. Активно-пасивна профілактика правця у випадку ушкодження. Транспортування потерпілого.
35. Первинне хірургічне оброблення поверхневих ран м'яких тканин, показання та протипоказання до операції. Можливі помилки під час оброблення ран. Принципи й техніка дренування ран.
36. Загальні та місцеві ознаки нагноєння ран. Основні принципи місцевого лікування. Догляд за хворими з гнійними ранами залежно від перебігу ранового процесу.
37. Хірургічний шок. Причини, патогенез, клінічна картина, діагностика. Фази й стадії хірургічного шоку. Роль фельдшера в транспортуванні та інтенсивній терапії хворих з травматичним шоком. Зміст протишоккових заходів в умовах військових дій та екстремальних ситуацій.
38. Травматизм. Види й профілактика травматизму. Поняття про ізольовані, змішані та комбіновані травми. Принципи надання першої медичної допомоги.
39. Закриті механічні травми тканин (забій, розтягнення, розрив, струс і роздавлювання). Синдром тривалого роздавлювання. Симптоми, надання першої медичної допомоги, транспортування. Особливості лікування.
40. Переломи кісток. Види, клінічні симптоми переломів. Роль у наданні першої допомоги в разі переломів. Принципи лікування у випадку переломів кісток.
41. Вивихи. Клінічна картина. Діагностика. Роль фельдшера в наданні першої медичної допомоги в разі вивихів. Принципи лікування хворого з вивихом.
42. Опіки. Класифікація, визначення площі та клінічна картина опіків. Тактика під час надання першої медичної допомоги. Принципи лікування хворих з опіками. Опікова хвороба. Принципи лікування.
43. Електротравма. Загальна та місцева дія електричного струму, перша допомога у випадку електротравми. Показання до проведення серцево-легеневої реанімації.
44. Види холодової травми. Класифікація відморожень за ступенем ушкодження. Клінічні ознаки. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги. Лікування та догляд за хворими з відмороженнями. Профілактика холодової травми.
45. Гостра гнійна хірургічна інфекція. Шляхи зараження. Профілактика та лікування окремих видів гнійно-запальних захворювань: фурункула, карбункула, абсцесу, флегмони, бешихи, остеомієліту, тромбозу тощо.
46. Загальна гнійна хірургічна інфекція. Види сепсису. Клінічна картина та лікування.
47. Септичний шок. Клінічна картина, перша допомога, реанімаційні заходи.
48. Поняття про анаеробну інфекцію. Газова гангрена, правець. Клінічна картина.
49. Профілактика анаеробної інфекції після поранень. Перша допомога при анаеробній інфекції. Комплексна терапія газової гангрені, правця.
50. Хірургічний туберкульоз та його форми. Клінічна картина, діагностика та лікування кістково-суглобового туберкульозу.
51. Поняття про доброякісні та злоякісні пухлини, їхня класифікація. Клінічна картина доброякісних і злоякісних пухлин, профілактика та лікування. Організація онкологічної служби в Україні. Значення загальної диспансеризації в ранній діагностиці пухлин.
52. Уявлення про некроз. Причини. Суха та волога гангрена. Місцеві й загальні прояви. Профілактика та лікування, догляд за хворими після операції.
53. Закрита черепно-мозкова травма. Діагностика струсу і стиснення головного мозку. Перша допомога, транспортування. Принципи лікування хворих.
54. Перелом скелітіння та основи черепа. Діагностика та перша допомога. Особливості транспортування хворих.
55. Травми шиї, відкриті та закриті ушкодження м'яких тканин та органів шиї. Діагностика ушкоджень. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги в разі ушкодження шиї. Профілактика повітряної емболії при пораненнях вен шиї.
56. Опіки стравоходу. Клінічна картина. Тактика фельдшера під час надання першої допомоги. Принципи лікування хворих з опіками стравоходу. Особливості догляду за хворими з гастростомою.
57. Механічна травма грудної клітки: забій, струс, стиснення. Діагностика. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги хворим з травмою грудної клітки. Лікування.
58. Поняття про пневмоторакс. Види пневмотораксу. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги хворим з пневмотораксом. Лікування хворих.
59. Запальні захворювання грудної залози. Симптоми, лікування хворих, профілактика маститу.
60. Переломи ребер. Симптоми множинних і подвійних переломів ребер. Перша допомога, особливості транспортування.

61. Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози. Симптоми, диференційний діагноз. Лікування хворих з пухлинами грудної залози. Профілактика онкологічних захворювань грудної залози.
62. Закриті й відкриті ушкодження легень, серця, магістральних судин. Діагностика, перша допомога, особливості транспортування хворих.
63. Захворювання стравоходу, рак стравоходу. Варикозне розширення вен стравоходу. Клінічна картина. Лікування. Надання першої допомоги в разі кровотечі з вен стравоходу.
64. Механічна травма живота. Діагностика. Клінічна картина гострого живота при травмі живота. Перша допомога й показання до госпіталізації. Особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
65. Гострий перитоніт. Причини, симптоми, діагностика. Перитоніт місцевий та загальний. Догляд за хворими після операції. Перша допомога й показання до оперативного лікування. Особливості транспортування.
66. Гострий апендицит. Клінічна картина, діагностика, лікування. Догляд за хворими в післяопераційний період.
67. Шлунково-кишкові кровотечі. Причини кровотечі в порожнисті органи. Діагностика кровотеч. Невідкладна допомога. Консервативні та оперативні методи лікування.
68. Гостра непрохідність кишок. Діагностика, перша допомога, особливості транспортування, показання до оперативного лікування.
69. Ускладнення виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки. Діагностика, перша допомога, показання до госпіталізації, консервативне та оперативне лікування хворих. Особливості догляду за хворими з дренажем черевної порожнини.
70. Гострий холецистит. Гострий панкреатит. Клінічна картина, діагностика, особливості лікування. Тактика фельдшера в разі гострого холециститу та панкреатиту.
71. Запальні захворювання прямої кишки та прилеглих до неї тканин. Клінічна картина і діагностика, консервативне та оперативне лікування. Геморой. Діагностика та лікування. Особливості догляду за хворими в проктологічному відділенні.
72. Пухлини товстої і прямої кишки. Діагностика та лікування. Роль профілактичних обстежень у ранній діагностиці пухлин. Особливості догляду за хворими зі штучними норицями.
73. Закриті й відкриті ушкодження сечостатевої системи. Клінічна картина, перша допомога й лікування. Особливості транспортування хворих з урологічними травмами.
74. Аденома передміхурової залози. Клінічна картина, діагностика, лікування. Перша допомога в разі гострої затримки сечі. Показання до накладання надлобкової сечової нориці. Особливості догляду за хворими з надлобковою сечовою норицею.
75. Перелом хребта. Клінічна картина. Діагностика ушкоджень хребців і спинного мозку. Перша допомога, транспортування та лікування.
76. Переломи кісток таза. Ускладнення при переломах кісток таза. Діагностика, перша допомога, транспортування і лікування.
77. Переломи кісток плеча. Клінічна картина, перша допомога, лікування. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
78. Переломи кісток передпліччя, кисті і пальців. Перша допомога, транспортування і лікування, іммобілізація.
79. Перелом стегна. Клінічна картина, перша допомога в разі відкритих переломів.
80. Переломи кісток гомілки та пальців стопи. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
81. Запальні захворювання верхньої кінцівки. Панарицій. Принципи оперативного лікування.
82. Облітеруючі захворювання судин нижньої кінцівки. Клінічна картина, діагностика, перша допомога, принципи лікування.
83. Запальні захворювання нижньої кінцівки. Гнійний артрит. Діагностика, перша допомога, лікування. Остеомієліт кісток нижньої кінцівки.
84. Вогнепальні поранення. Пошкодження тканини тіла в разі вогнепального поранення.

ЗМІСТ

Тема 1. Вступ

ЛЕКЦІЯ

Хірургія — розділ медицини, основним лікувальним засобом якого є хірургічні маніпуляції та операції. Нарис з історії хірургії. Причини, які заважали розвитку хірургії. Відкриття антисептики й асептики, знеболювання та груп крові. Початок розвитку сучасної хірургії, диференціація хірургічних спеціальностей та становлення хірургії як науки. М.І. Пирогов — видатний хірург, вчений-анатом, засновник військово-польової хірургії. Визначні хірурги XIX—XX ст.: М.В. Скліфосовський, М.І. Пирогов, О.М. Бакулев, П.І. Дьяконов, С.П. Федоров, О.В. Вишневецький, М.М. Петров, Б.В. Петровський та ін. Українська школа хірургів: В.О. Караваєв, О.П. Кримов, М.М. Дітеріхс, С.П. Коломнін, В.П. Філатов, О.О. Шалімов, М.М. Амосов та ін. Місце хірургії в сучасній медицині. Організація та структура хірургічної служби України, основні хірургічні заклади військової та цивільної медицини. Діяльність фельдшера в забезпеченні населення хірургічною допомогою.

Розділ 1. Загальна хірургія

Тема 2. Профілактика хірургічної інфекції

ЛЕКЦІЯ

Загроза хірургічної інфекції та необхідність її профілактики і лікування. Роль мікрофлори, наявності вхідних воріт і стану макроорганізму для розвитку гнійної інфекції. Екзогенна та ендогенна хірургічна інфекція. Поняття про внутрішньоклітинну інфекцію, її профілактика. Асептика — комплексна система профілактичних і лікувальних засобів у боротьбі з інфекційними ускладненнями та захворюваннями. Санітарно-гігієнічні й протиепідемічні заходи для поліпшення медичної допомоги хворим та ураженим з гнійними захворюваннями; їхня профілактика згідно з діючими наказами.

Основні принципи асептики: стерилізація та ізоляція. Профілактика повітряної, краплинної, контактної та імплантаційної інфекції. Фізичні та хімічні методи стерилізації. Термічні засоби: пастеризація, паровий та сухоповітряний методи, обпалювання і прожарювання. Променева, газова стерилізація. Контроль стерилізації. Профілактика імплантаційної інфекції. Підготовка рук та їх стерилізація перед операцією. Надягання стерильної білизни, оброблення операційного поля згідно з наказом № 181 МОЗ України. Антисептика — комплексний метод знищення інфекції в рані та організмі людини. Види антисептики, основні групи хімічних речовин і способи їх застосування. Операційний блок, оснащення, режим роботи, прибирання. Забезпечення режиму асептики, антисептики на етапах хірургічної допомоги.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У кабінеті доклінічної практики. Підготовка до стерилізації хірургічних інструментів, білизни, перев'язувального матеріалу, гумових виробів та апаратів з оптичною системою. Способи укладання однорідного й різноманітного матеріалу, маркування, транспортування і зберігання стерилізаційних коробок (біксів). Стерилізація тазів для оброблення рук.

Техніка оброблення рук за методом Спасокукоцького—Кочергіна, розчинами первомуру (С-4), хлоргексидину біглюконату, стериліуму та іншими сучасними препаратами. Підготовка операційного поля за методом Гроссіха—Філончикова та відповідно до чинних наказів МОЗ України. Самостійне надягання стерильного халату, маски, гумових рукавичок, правила заміни пошкодженої рукавички без порушення принципів асептики. Ознайомлення з фізичними й хімічними властивостями антисептичних речовин, виписування рецептів на них. Ознайомлення з методиками стерилізації та зберігання шовного матеріалу.

У стаціонарі. Приготування перев'язувального матеріалу, білизни, халатів, масок і рукавичок до стерилізації та укладання їх у стерилізаційні коробки. Завантаження парового стерилізатора автоклава, нагляд за ходом стерилізації та розвантаження. Контроль стерилізації. Підготовка хірургічних інструментів до стерилізації після чистих і гнійних операцій. Контроль оброблення на залишки крові та мийного розчину. Режим стерилізації з урахуванням анаеробної інфекції, гепатиту В і СНІДу.

Практичні навички:

- проведення сухоповітряної стерилізації;
- приготування, підготовка до стерилізації та укладання в стерилізаційні коробки перев'язувального матеріалу, операційної білизни;
- проведення стерилізації в паровому стерилізаторі;
- проведення контролю ефективності теплової стерилізації, прями та непрямі методи контролю простерилізованих матеріалів;
- підготовка до стерилізації та стерилізація гумових трубок, дренажів, катетерів;
- хімічна дезінфекція і стерилізація хірургічних інструментів з урахуванням профілактики анаеробної інфекції, вірусного гепатиту, туберкульозу, СНІДу;
- збереження стерилізованих матеріалів;
- дезінфекція і стерилізація тазів для підготовки рук до операції;
- підготовка рук за методом Спасокукоцького—Кочергіна;
- оброблення рук препаратами бактерицидної дії — хлоргексидину біглюконатом, С-4, стериліумом та іншими сучасними препаратами;
- термінова підготовка рук до операції;
- самостійне надягання стерильного халата, гумових рукавичок та маски на себе й на хірурга;
- знімання використаних рукавичок, халата, маски;
- підготовка операційного поля за методом Гроссіса—Філончикова та відповідно до вимог чинних наказів МОЗ України.

Тема 3. Охорона праці в хірургії

ЛЕКЦІЯ

Вивчення основних нормативних актів України з охорони праці та безпеки життєдіяльності. Основи техніки безпеки під час роботи з медичною апаратурою. Захист медичних працівників під час роботи з біологічними середовищами, вивчення чинних наказів МОЗ України. Інфекційний захист медичних працівників згідно чинних наказів МОЗ України.

Тема 4. Гемостаз

ЛЕКЦІЯ

Поняття про кровотечу та крововтрату. Класифікація крововтрати. Класифікація кровотеч за причиною, зв'язком з навколишнім середовищем, наявністю проявів, часом виникнення, об'ємом крововтрати та за повторюваністю. Синдром гострої анемії, геморагічний шок, клінічні та лабораторні критерії оцінки крововтрати, клінічні ознаки кровотечі з легень та травного каналу. Тактика фельдшера щодо гематом та крововиливів. Лабораторні й спеціальні методи діагностики. Механізм самостійного припинення кровотечі. Тимчасове й остаточне спинення кровотечі: фізичні, хімічні, біологічні і механічні методи. Перша допомога під час зовнішніх і внутрішніх кровотеч на етапах надання медичної допомоги. Особливості інтенсивної терапії і догляду за хворими в умовах стаціонарного лікування.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У кабінеті доклінічної практики. Засвоєння студентами способів спинення кровотечі: визначення місць притиснення кровоточивих судин, накладання джгута або джгута-закрутки, стисної пов'язки, пальцевого притиснення артерії, туга тампонада рани, накладання кровоспинного затискача на судини і перев'язування їх у рані та на протязі (на фантомі). Застосування для спинення кровотеч фібричних плівок, гемостатичної губки, холоду.

У стаціонарі. Принципи й тактика надання першої медичної допомоги під час зовнішніх та внутрішніх кровотеч, шоківий індекс, оцінювання стану хворого. Транспортування й госпіталізація. Клінічний аналіз перебігу хвороби пацієнта та аналіз медичних карток, особливості консервативного та оперативного лікування. Робота в операційній, перев'язочній, маніпуляційній: ознайомлення з остаточним гемостазом за допомогою фізичних, хімічних та біологічних методів. Участь у проведенні інструментального обстеження й догляду за хворими в стаціонарі.

Практичні навички:

- клінічне визначення виду кровотечі та об'єму крововтрати;
- визначення індексу Альговера;
- тимчасове спинення зовнішньої кровотечі механічними засобами:
  - зміна положення тіла або кінцівок хворого для спинення кровотечі;
  - накладання стисної пов'язки;
  - накладання джгута та джгута-закрутки;
  - пальцеве притиснення артерії — плечової, сонної, стегнової, ліктьової, підколінної, скроневої, черевної; підключичної, променевої;
  - накладання затискача на судину;
  - туга тампонада рани;
  - накладання кровоспинного затискача на судину (на фантомі);
- накладання лігатури на судину (на фантомі);
- місцеве застосування хімічних і біологічних засобів гемостазу;
- застосування охолодження для гемостазу.

Тема 5. Знеболювання: загальне та місцеве

ЛЕКЦІЯ

Поняття про біль і знеболювання, про загальне і місцеве знеболення. Види наркозу залежно від шляхів введення наркотичної речовини. Поняття про сучасну багатокомпонентну анестезію.

Основні речовини для проведення наркозу. Штучна гіпотермія. Підготовка хворих до анестезії, премедикація. Клінічний перебіг наркозу та його стадії, можливі ускладнення. Тактика в разі ускладнень, профілактика їх. Неінгаляційний наркоз, його різновиди, переваги та недоліки. Участь фельдшера в оформленні медичної документації із загального знеболювання.

Місьцеве знеболювання, механізм і види місцевої анестезії. Найпоширеніші анестезуючі засоби. Показання й протипоказання до проведення місцевої анестезії. Оснащення й техніка інфільтраційної, провідникової за Лукашевичем—Оберстом, внутрішньокісткової, внутрішньовенної та місцевої анестезії за Вишневським. Спинномозкова і перидуральна анестезія. Техніка проведення, протипоказання, можливі ускладнення, профілактика.

Новокаїнова блокада, її різновиди й показання до проведення. Можливості анестезіологічного забезпечення на різних етапах надання хірургічної допомоги. Участь фельдшера в проведенні місцевої анестезії.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У кабінеті доклінічної практики. Засвоєння алгоритму проведення інгаляційного наркозу. Вивчення апаратури для наркозу, правил техніки безпеки і роботи з наркозними та дихальними апаратами. Ознайомлення з основними лікарськими засобами для загальної й місцевої анестезії. Способи забезпечення прохідності дихальних шляхів і боротьби з можливими ускладненнями знеболювання. Оцінювання ефективності реанімаційних заходів.

У стаціонарі. Ознайомлення та участь у приготуванні стола анестезіолога, веденні наркозної карти, нагляді за життєво важливими функціями організму: центральної нервової, дихальної і серцево-судинної систем. Засвоєння навичок надання першої допомоги у разі блювання, регургітації, асфіксії, зупинки серця. Участь у проведенні місцевої анестезії та новокаїнової блокади хірургічним хворим. Робота у відділенні інтенсивної терапії, виконання призначень лікаря та догляд за хворими.

Практичні навички:

- підготовка наркозної апаратури до роботи (перевірка готовності до роботи, стерилізація);
- знання правил роботи з газовими балонами та редукторами;
- проведення кисневої інгаляції через маску або носові катетери при централізованій подачі кисню;
- підготовка до роботи стола сестри-анестезистки;
- надання першої допомоги під час блювання, регургітації;
- надання першої допомоги в разі механічної асфіксії;
- проведення місцевої холодової анестезії шкіри хлоретилом;
- проведення місцевої анестезії за Вишневським, провідникової за Лукашевичем—Оберстом;
- проведення реанімаційних заходів та оцінювання їх ефективності;
- вивчення препаратів для проведення інгаляційного та неінгаляційного наркозу;
- вивчення антидодів, снодійних препаратів, міорелаксантів.

6. Неоперативна хірургічна техніка

Тема 6.1. Десмургія

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У кабінеті доклінічної практики. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок. Основні перев'язувальні засоби та матеріали. Транспортна й лікувальна іммобілізація, мета, принципи та правила транспортної іммобілізації. М'які пов'язки: бинтові, клейові, косинкові, пращоподібні та пов'язки з підручних матеріалів. Правила бинтування. Основні типи бинтових пов'язок. Тверді пов'язки, різновиди та оснащення для їхнього накладання. Особливості використання штатних шинних комплектів. Особливості використання пневмошин. Гіпсові пов'язки. Властивості та якість гіпсу. Види гіпсових пов'язок. Правила накладання гіпсових пов'язок. Засвоєння техніки накладання м'яких пов'язок: на голову й шию, грудну клітку і плечовий суглоб, ділянку живота і таза, верхню та нижню кінцівки. Ознайомлення із застосуванням бандажа та суспензорія, оклюзійної пов'язки, еластичних і трубчастих бинтів.

Практичні навички:

- засвоєння правил і принципів транспортної іммобілізації;
- транспортна іммобілізація в разі ушкоджень та захворювань з використанням табельних і підручних засобів;
- засвоєння правил бинтування та накладання гіпсових пов'язок;
- транспортна іммобілізація пневмошинами;
- накладання м'яких захисних і лікувальних пов'язок на різні частини тіла з марлевих і трубчастих еластичних бинтів та підручних матеріалів;
- визначення якості гіпсу та приготування гіпсових бинтів і лонгет;
- замочування гіпсових бинтів і лонгет, допомога лікарям у накладанні гіпсових пов'язок;
- зняття гіпсових пов'язок;
- догляд за хворими з гіпсовою пов'язкою.

Тема 6.2. Інфузійна терапія

ЛЕКЦІЯ

Інфузійно-трансфузійна терапія в сучасній хірургії, реаніматології та інтенсивному лікуванні.

Правові аспекти гемотрансфузій. Шляхи введення інфузійних речовин. Алгоритм заходів з проведення гемотрансфузій. Показання, протипоказання до переливання крові та її компонентів. Основи ізосерології. Поділ груп крові за системою АВ0 та системою резус. Визначення груп крові за допомогою стандартних сироваток та цоліклонів анти-А і анти-В реагентів. Поняття про резус-фактор.

Визначення резус-належності експрес-методом стандартними антирезусними сироватками і цоліклональними D і C реагентами.

Умови зберігання крові, визначення якості крові та препаратів крові.

Необхідні проби на сумісність еритроцитної маси донора й реципієнта. Методи й техніка гемотрансфузій. Помилки та ускладнення під час переливання препаратів крові. Догляд за хворими під час і після гемотрансфузії, лабораторний контроль. Донорство та його джерела. Необхідність обстеження донорів на вірусний гепатит, СНІД, сифіліс. Компоненти й препарати крові, їхнє клінічне застосування. Документація при гемотрансфузіях. Кровозамінники та гемокоректори. Класифікація розчинів за групами. Поняття про повне та часткове парентеральне харчування. Ускладнення в разі переливання кровозамінників, перша медична допомога при цьому.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У кабінеті доклінічної практики. Визначення груп крові за системою АВ0 стандартними гемаглютинуючими сироватками та цоліклональними реагентами анти-А і анти-В. Визначення резус-належності за допомогою універсальної антирезусної сироватки D та цоліклональних реагентів анти-D-супер і анти-C-супер. Проведення проб на сумісність крові донора та реципієнта. Визначення придатності консервованої крові та її препаратів.

У стаціонарі. Участь у визначенні групи крові та резус-належності донора й хворого, проведення проб на індивідуальну сумісність, резус-сумісність, біологічної проби. Догляд за хворими під час і після переливання крові. Участь у заповненні документації. Робота в маніпуляційному кабінеті та пункті взяття крові.

Практичні навички:

- визначення груп крові за допомогою стандартних сироваток і цоліклонів анти-А та анти-В реагентів;
- макроскопічне оцінювання крові до переливання;
- засвоєння алгоритму переливання крові;
- засвоєння положень чинних наказів МОЗ України;
- визначення резус-фактора крові експрес-методом;
- проведення проб на сумісність еритроцитної маси донора та реципієнта (на індивідуальну та резус-сумісність, біологічної проби);
- догляд за хворими під час і після переливання еритроцитарної маси та інших препаратів крові;
- ведення документації переливання препаратів крові та кровозамінників;
- тактика фельдшера в разі виникнення ускладнень під час переливання крові.

Тема 7. Оперативна хірургічна техніка

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У кабінеті доклінічної практики. Поняття про хірургічну операцію та оперативну хірургію. Види хірургічних операцій: залежно від терміновості, за методами видалення патологічного вогнища, реконструктивні та пластичні. Сучасний загальний хірургічний інструментарій: для розсікання і зшивання тканин, для захоплення і фіксації, для розширення рани, спинення кровотечі. Спеціальний інструментарій для операцій на окремих органах. Елементи операцій: розсікання тканини, гемостаз, фіксація тканин, видалення патологічного вогнища, з'єднання та дренивання рани. Вивчення хірургічного інструментарію — загального та спеціального. Складання наборів інструментів для операцій на кістках, органах черевної та грудної порожнини, для трепанації черепа, трахеостомії, первинного хірургічного оброблення рани, скелетного витягання, венесекції. Формування пакетів для тимчасових невідкладних оперативних втручань. Робота в операційній і перев'язочній. Участь у підготовці та відбиранні інструментів для операцій. Використання загального хірургічного інструментарію під час роботи в перев'язочній і догляду за хворими.

Практичні навички:

- складання наборів інструментів для первинного хірургічного оброблення ран;
- складання наборів інструментів для операцій на кістках;
- складання наборів інструментів для операцій на органах черевної порожнини;
- складання наборів інструментів для операцій на органах грудної порожнини;
- складання наборів інструментів для трепанації черепа;
- складання наборів інструментів для трахеостомії;
- складання наборів інструментів для лапаротомії, апендиктомії, грижосічення;
- складання наборів інструментів для операцій на прямій кишці;
- складання наборів інструментів для розтину гнояка;
- складання наборів інструментів для скелетного витягання;
- складання наборів інструментів для венесекції;
- формування пакетів для тимчасових хірургічних втручань;
- накладання вузлових швів на шкіру на муляжі;
- зняття швів на муляжі.

Тема 8. Хірургічна діяльність на основних етапах лікування

Тема 8.1. Загальні принципи надання першої медичної допомоги

ЛЕКЦІЯ

Перша медична допомога. Рівні надання допомоги — від само- та взаємодопомоги до спеціалізованої медичної допомоги на догоспітальному етапі. Завдання першої медичної допомоги: профілактика небезпечних ускладнень, травм, термінальних станів та гострих захворювань. Організаційні та лікувальні принципи надання першої медичної допомоги (сортування травмованих, черговість надання допомоги, її обсяг залежно від етапності та характеру).

Тема 8.2. Амбулаторна хірургія

ЛЕКЦІЯ

Структура хірургічної служби поліклініки, травматологічного пункту, фельдшерсько-акушерського пункту (ФАП). Обсяг консервативного та оперативного лікування хворих. Організація й оснащення хірургічного кабінету. Порядок приймання хворих і проведення невідкладної допомоги й планових операцій. Порядок госпіталізації хворих для планових і екстрених операцій. Диспансеризація хірургічних хворих. Документація в поліклініці.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Участь у роботі хірургічного кабінету амбулаторії (поліклініки) та допомога хірургу поліклініки. Обстеження хворого й діагностика хірургічних захворювань. Заповнення медичної карти амбулаторного та стаціонарного хворого. Вивчення документації хірургічного кабінету.

Практичні навички:

- участь у роботі хірургічного кабінету амбулаторії (поліклініки);
- участь в обстеженні хворого і діагностика хірургічних захворювань;
- заповнення медичної карти амбулаторного та стаціонарного хворого.

Тема 8.3. Деонтологія в хірургії

САМОСТІЙНА РОБОТА

Деонтологія — обов'язковий аспект медичної діяльності. Специфічність хірургічної деонтології. Професійна медична етика в хірургії. Завдання хірургічної деонтології — стабілізація й охорона психіки хворого в передопераційний та післяопераційний періоди. Важливість психоемоційних чинників та лікарської терапії для успіху хірургічного лікування. Роль фельдшера у створенні здорових взаємовідносин у медичному закладі.

Тема 8.4. Лікування хворого в хірургічному відділенні. Діагностика хірургічних захворювань

ЛЕКЦІЯ

Роль діагнозу в лікуванні хворого. Особливості амбулаторної та стаціонарної діагностики хірургічних хворих. Загальноклінічні методи обстеження хворих: знайомство з хворим, збирання анамнезу захворювання та життя, даних об'єктивного дослідження органів і систем, місць патологічного вогнища, лабораторні й спеціальні методи дослідження. Методика оформлення й ведення історій хвороб, необхідний мінімальний обсяг лабораторних та інших методів обстеження хворих. Організація та послідовність проведення діагностики обстеження пацієнтів. Підготовка хворого до спеціальних досліджень. Участь фельдшера в обстеженні хворих та оформленні відповідної документації.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Участь у заповненні медичних карток стаціонарних хворих, збирання анамнезу життя й захворювання. Вивчення місцевих проявів захворювання; огляд, перкусія, пальпація, аускультация та вимірювання симетричних частин тіла. Оцінювання результатів лабораторних та інших методів обстеження хворих. Аналіз медичних карток стаціонарних хворих, їхній зміст і особливості ведення. Вивчення документації постової медичної сестри, ознайомлення з роботою перев'язочного, процедурного кабінетів.

Практичні навички:

- обстеження хворого та діагностика хірургічних захворювань;
- вивчення схеми історії хвороби, заповнення медичної карти амбулаторного та стаціонарного хворого.

Тема 8.5. Догляд за хворими в хірургічному відділенні. Підготовка хворих до операції

ЛЕКЦІЯ

Організація хірургічного відділення, його структура, розміщення, палати, перев'язочна, режим роботи, прибирання. Лікарський план обстеження й лікування хворого та його значення для роботи молодшого медичного персоналу. Загальний догляд за хірургічними хворими. Санітарно-гігієнічні вимоги до медичного персоналу та хворих. Особливості організації харчування хірургічних хворих. Визначення показань та протипоказань до знеболювання та операції (абсолютні, відносні). Оцінювання операційного ризику. Підготовка хворих до операції. Мета передопераційної підготовки: підготовка нервової, серцево-судинної систем, органів дихання, травного каналу. Підготовка операційного поля.

Премедикація. Транспортування хворого в операційну. Особливості підготовки до ургентних та планових операцій. Необхідний обсяг лабораторних та інших спеціальних методів обстеження для проведення операцій різного обсягу та загального знеболювання.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Участь у підготовці до планової та ургентної операції хворих. Проведення премедикації. Підготовка операційного поля. Транспортування хворих в операційну.

Практичні навички:

- особливості підготовки до операції дітей, жінок, осіб похилого віку, ослаблених осіб;
- підготовка хворого до планової операції;
- підготовка хворого до ургентної операції;
- проведення премедикації;
- транспортування хворого в операційну;
- оцінювання даних лабораторних та додаткових методів обстеження;
- проведення проб на чутливість до новокаїну та інших лікарських засобів.

Тема 8.6. Післяопераційний період. Лікування хворого у відділенні інтенсивної терапії

ЛЕКЦІЯ

Післяопераційний період, його фази та варіанти перебігу. Порушення функцій життєво важливих органів і процесів обміну після операції. Організація роботи і гігієнічний режим у відділенні реанімації та інтенсивної терапії (ВРІТ), оцінювання загального стану хворого. Клінічний та моніторний нагляд за хворим.

Післяопераційні ускладнення, їхня профілактика й усунення: психічні та невротичні розлади, порушення діяльності серцево-судинної системи, дихання, травного каналу, сечовиділення.

Можливі ускладнення в ділянці рани й дренажів. Післяопераційний режим, дієта, лікарська терапія, лікувальна фізкультура. Лабораторний та функціонально-діагностичний контроль за станом хворого. Документація ВРІТ. Реабілітація хірургічних хворих після операції.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Робота у відділенні реанімації та інтенсивної терапії, у хірургічному відділенні. Профілактика ускладнень після операцій, виконання призначень лікаря. Ознайомлення з функціонально-діагностичною апаратурою й лабораторним контролем за хворими. Документація ВРІТ та участь у її веденні.

Практичні навички:

- догляд за хворими в післяопераційний період, методи контролю за станом хворого;
- виявлення та участь у ліквідації ускладнень у післяопераційний період;
- виконання призначень лікаря;
- складання режиму, дієти, ЛФК для хворих у відділенні інтенсивної терапії;
- ведення документації;
- контроль за станом післяопераційної рани.

Тема 9. Основні види хірургічної патології

Тема 9.1. Ушкодження. Закриті механічні ушкодження (травми)

ЛЕКЦІЯ

Уявлення про травму. Види травматизму та його профілактика. Організація травматологічної допомоги.

Ускладнення травм — безпосередні, найближчі та пізні. Особливості обстеження травматологічного хворого, дослідження місця ушкодження. Організаційні й лікувальні принципи надання першої медичної допомоги. Види закритих травм м'яких тканин: забій, розтягнення, розрив, струс, стиснення. Особливості діагностики, надання першої допомоги та лікування. Вивихи, їхні види, діагностика й лікування.

Поняття про переломи кісток: класифікація, клінічні ознаки, надання першої допомоги. Механізм зростання переломів. Фактори, які уповільнюють зростання. Принципи лікування. Особливості догляду за травматологічними хворими.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Робота в травматологічному відділенні. Клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з різними ушкодженнями, обговорення питань діагностики, клінічної картини, обсягу надання першої медичної допомоги на етапах евакуації. Ознайомлення з різними методами лікування і участь у маніпуляційних та оперативних втручаннях. Догляд за травматологічними хворими.

Демонстрація і аналіз рентгенограм травматологічних хворих. Робота в операційній та перев'язочній.

Участь у накладанні й знятті гіпсових пов'язок. Підготовка шини Белера, інструментів для скелетного витягнення екстензійними апаратами.

Практичні навички:

- діагностика та надання першої медичної допомоги в разі ушкодження м'яких тканин;
- діагностика та надання першої медичної допомоги у випадку вивихів та переломів;
- участь у накладанні та знятті гіпсових пов'язок;
- догляд за хворими;
- підготовка наборів інструментів для операцій на кістках;
- діагностика основної травматологічної патології за рентгенограмами.

Тема 9.2. Відкриті механічні ушкодження (рани)

ЛЕКЦІЯ

Уявлення про поранення та рану. Види ран, розподіл їх за характером ушкодження. Клінічні ознаки ран, класифікація за стадіями розвитку інфекційного процесу. Етапи перебігу ранового процесу. Види загосненя ран. Основи надання першої медичної допомоги в разі поранень. Загальні принципи первинного хірургічного оброблення ран. Види первинного хірургічного оброблення ран. Антибактеріальна, хіміотерапія. Особливості лікування у випадках гнійних ран. Симптоми нагноєння рани, консервативне й хірургічне активне лікування, використання протеолітичних ферментів, загальної та місцевої антибіотикотерапії, УФО, лазера, гіпербаричної оксигенації. Вторинне хірургічне оброблення рани. Особливі види ранової інфекції. Вогнепальні поранення. Особливості перебігу та лікування.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Робота в чистій та гнійній перев'язочній, травматологічному пункті. Проведення перев'язок, зняття швів у хворих після операції. Відпрацювання підбирання необхідних інструментів для первинного хірургічного оброблення ран. Лікування потерпілих з гнійними ранами залежно від фази ранового процесу. Накладання м'яких клеолових та бинтових пов'язок.

Практичні навички:

- перша допомога при пораненнях; участь у проведенні перев'язок;
- проведення первинного хірургічного оброблення поверхнево розміщених ран м'яких тканин;
- проведення активно-пасивної профілактики правця;
- участь у лікуванні ран залежно від фази ранового процесу;
- підготовка набору інструментів для первинного хірургічного оброблення рани.

Тема 9.3. Термічні ушкодження. Електротравма

ЛЕКЦІЯ

Опіки. Етіологія. Класифікація термічних опіків. Визначення глибини ушкодження тканин і площі опіку. Послідовність надання першої медичної допомоги хворим, боротьба з опіковим шоком, місцеве лікування опіків. Роль охолодження та раннього первинного хірургічного оброблення ушкодженої ділянки для поліпшення результатів подальшого лікування. Опікова хвороба: періоди й клінічні симптоми, принципи лікування. Догляд за опіковими хворими. Хімічні опіки, їх види, прояви, перша медична допомога і лікування. Особливості першої медичної допомоги при променевих опіках. Фази місцевих проявів променевих опіків. Відмороження. Види холодової травми. Класифікація відморожень, періоди і ступені розвитку. Перша допомога на догоспітальному етапі та лікування. Особливості догляду за хворими з відмороженнями.

Електротравма. Дія електричного струму на організм людини — електроопік, загальні зміни в центральній нервовій та серцево-судинній системі, у диханні. Особливості надання першої медичної допомоги, серцево-легенева реанімація, принципи лікування.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Відпрацювання практичних навичок з надання першої медичної допомоги ушкодженим, визначення глибини та площі опіку. Клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з опіками, відмороженнями. Обговорення питань клінічної картини, діагностики, надання першої медичної допомоги на догоспітальному етапі. Догляд за хворими з опіками і відмороженнями. Проведення некротомії та перев'язок.

Вивчення та клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з електротравмою. Проведення лікувальних заходів в умовах відділення реанімації та інтенсивної терапії.

Практичні навички:

- визначення площі опікової поверхні різними способами;
- визначення глибини ушкодження тканин при опіках і відмороженнях;
- перша допомога в разі термічних, хімічних опіків;
- перша допомога в разі електротравми;
- перша допомога в разі холодової травми, відмороження та загального замерзання;
- методика охолодження ушкодженої ділянки у випадку термічного опіку;
- перев'язка опікової та відмороженої поверхні;
- ознайомлення з технікою пересадки шкіри; види шкірних трансплантів.

Тема 10. Хірургічна інфекція

Тема 10.1. Гостра й хронічна гнійна аеробна інфекція

ЛЕКЦІЯ

Класифікація хірургічної інфекції. Профілактика й лікувальні заходи у подоланні гнійних захворювань у роботі фельдшера. Основні збудники гострої та хронічної гнійної аеробної хірургічної інфекції. Шляхи проникнення інфекції. Загальні й місцеві ознаки гнійного запалення, види гнійних захворювань. Принципи лікування, антибактеріальна терапія і детоксикація.

Тема 10.2. Місцеві гнійні захворювання шкіри, підшкірної жирової клітковини, судин, кісток і суглобів

ЛЕКЦІЯ

Гострі гнійні захворювання шкіри (фурункул, карбункул, гідраденіт, абсцес, флегмона, бешиха, еризипеліод), клінічна картина, особливості перебігу та лікування у разі цих захворювань. Тактика фельдшера. Запальні захворювання судин (лімфангіт, лімфаденіт, флебіт, тромбофлебіт). Причини, клінічні ознаки й лікування. Небезпечність ускладнень і гострого тромбофлебіту обличчя і нижніх кінцівок. Гнійно-запальні захворювання кісток і суглобів (бурсит, тендовагініт, артрит, остеомиєліт). Причини, особливості клінічної картини й лікування залежно від локалізації процесу. Роль фельдшера в діагностиці та забезпеченні лікування хворих з окремими видами гнійних захворювань.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Самостійна робота фельдшера в діагностиці деяких гнійних захворювань у поліклініці та стаціонарі, лікуванні хворих. Участь у проведенні активного хірургічного втручання при гнійних захворюваннях, взяття посіву з ран для визначення мікрофлори, чутливості до антибіотиків. Перев'язування хворих, допомога під час операцій, розтинів абсцесів, некротомії.

Практичні навички:

- показ тематичних хворих;
- догляд за хворими;
- взяття матеріалу з ран для бактеріологічного дослідження;
- проведення проби на чутливість до антибіотиків;
- участь у розтині поверхнево розташованих абсцесів;
- перев'язка гнійних ран;
- підготовка наборів для розтину гнояків;
- профілактика та лікування пролежнів.

Тема 10.3. Гостра анаеробна інфекція. Профілактика газової гангрені, правця

ЛЕКЦІЯ

Поняття про клостридіальну й неклостридіальну анаеробну інфекцію.

Анаеробна інфекція: збудники, форми, загальні й місцеві прояви. Профілактика, протиепідемічні заходи і принципи лікування.

Правець: шляхи проникнення збудника й умови розвитку захворювання. Клінічні ознаки та профілактика, лікування й догляд за хворими.

Гнійна неклостридіальна анаеробна інфекція, причини виникнення, особливості клінічної картини та лікування. Організація догляду за хворими.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Самостійна робота фельдшера в діагностиці анаеробної інфекції в поліклініці та стаціонарі. Участь у проведенні перев'язок, допомога лікарю при оперативних втручаннях, проведення санітарно-гігієнічних заходів щодо профілактики поширення анаеробної інфекції в стаціонарі згідно з чинними наказами МОЗ України.

Практичні навички:

- показ тематичних хворих;
- догляд за хворими;
- проведення перев'язок ран, забруднених анаеробною інфекцією;
- засвоєння основних положень санітарно-епідеміологічного режиму згідно з чинними наказами МОЗ України.

Тема 10.4. Загальна гнійна інфекція (сепсис)

ЛЕКЦІЯ

Причини виникнення і розвитку. Види сепсису. Класифікація, клінічна картина, місцеві та загальні прояви захворювання. Інфекційно-токсичний шок, симптоми, перша медична допомога, інтенсивна терапія, комплексне лікування і особливості догляду за хворими.

Тема 10.5. Гостра й хронічна специфічна хірургічна інфекція

ЛЕКЦІЯ

Поняття про специфічну інфекцію. Особливості захворювань, які потребують хірургічного лікування. Сибірка: причини й чинники, форми, клінічні ознаки, обов'язковість консервативної терапії. Дифтерія ран: особливості перебігу ранового процесу, специфічна терапія, застосування антибіотиків та антисептиків. Протиепідемічні заходи й особливості догляду за хворими. Тактика фельдшера під час виявлення таких хворих. Особливості надання допомоги хворим з укушеними ранами.

Туберкульоз, який потребує хірургічного лікування, його форми. Туберкульоз лімфатичних вузлів: ознаки та лікування. Кістково-суглобовий туберкульоз: місцеві та загальні симптоми, діагностика, хімотерапія, санаторно-ортопедичне, оперативне лікування та реабілітація хворих.

Актиномікоз: клінічна картина, діагностика і лікування.

Хірургічна проблема СНІДу.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. З'ясування клінічних ознак гострих специфічних інфекційних захворювань за медичними картками стаціонарних хворих. Профілактичні заходи й застосування специфічних сироваток. Хірургічне оброблення укушених ран. Демонстрація й аналіз рентгенограм з ураженням кісток і суглобів хворих на хірургічний туберкульоз. Особливості догляду за хворими.

Практичні навички:

- догляд за хворими. Показ та огляд тематичних хворих;
- хірургічне оброблення ран;
- застосування специфічних сироваток;
- активно-пасивна профілактика правця;
- перша допомога хворим з укушеними ранами;
- вивчення основних положень наказу МОЗ України № 720.

Тема 11. Пухлини

ЛЕКЦІЯ

Організація онкологічної служби в Україні. Етіологія. Уявлення про доброякісні та злоякісні пухлини. Клінічні ознаки й перебіг доброякісних та злоякісних процесів. Класифікація пухлин залежно від вихідної тканини. Форми росту злоякісних пухлин. Оцінювання поширення процесу, поділ на стадії за системою ТНМ. Діагностика новоутворень, значення діагностики пухлин на різних стадіях розвитку, лікування при передракових захворюваннях. Поняття про радикальне і паліативне лікування злоякісних пухлин: хірургічне, променеве, гормональне, симптоматичне, комбіноване. Вакцино- та фотодинамічна терапія.

Комплексна терапія злоякісних пухлин і необхідність застосування хірургічного лікування. Значення загальної диспансеризації населення.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Клінічний аналіз і показ хворих з доброякісними та злоякісними пухлинами. Організація диспансеризації населення. Догляд за хворими. Участь у проведенні діагностичних і лікувальних маніпуляцій, операцій, перев'язок. Профілактика пролежнів, лікування їх. Специфіка спілкування медичного персоналу з хворими онкологічних стаціонарів.

Практичні навички:

- показ та огляд тематичних хворих;
- догляд за онкохворими;
- участь у перев'язках післяопераційних хворих;
- профілактика пролежнів;
- оволодіння деонтологічними навичками під час спілкування з онкохворими;
- виявлення ознак пухлинного процесу.

Тема 12. Змертвіння. Природжені хірургічні захворювання. Захворювання судин нижніх кінцівок

ЛЕКЦІЯ

Причинні чинники місцевого некрозу тканин. Види змертвінь. Клінічні ознаки сухої й вологої гангрен. Поняття про тромбоз і емболію; клінічні ознаки, профілактика й лікування. Пролежні: екзо-, ендogenousні причини, клінічний перебіг, профілактика і лікування. Виразки, їхні види, клінічні ознаки, консервативні та оперативні методи лікування. Уявлення про нориці; класифікація, діагностика, лікування. Природжені хірургічні захворювання, причини виникнення, різні вади розвитку в дітей і дорослих. Свчасна діагностика — запорука видужання хворих. Методи корекції природженої патології.

Облітеруючий ендартеріїт, облітеруючий артеріосклероз, причини, клінічні ознаки, діагностика й лікування. Хвороба Рейно; клінічна картина, діагностика, лікування. Варикозне розширення вен, тромбофлебіт і флеботромбоз; клінічні ознаки, діагностика, ускладнення і способи лікування. Посттромбофлебітичний синдром; класифікація, діагностика, форми захворювання, лікування.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Участь фельдшера в обстеженнях та перев'язках хворих з некрозами та гангренами при облітеруючих захворюваннях судин, з виразками й норицями. Догляд за хворими з некрозами, бинтування нижніх кінцівок після венектомії, зняття швів. Підготовка хворих і проведення фістулографії. Профілактика пролежнів.

Аналіз перебігу захворювання, показ хворих із судинною патологією. Проведення спеціальних проб для виявлення захворювань артерій і вен нижніх

кінцівок. З'ясування методів консервативного й оперативного лікування. Участь у проведенні спеціальних методів дослідження тематичних хворих. Догляд за хворими після операцій на судинах, накладання еластичного бинта.

Практичні навички:

- показ та огляд тематичних хворих;
- перша медична допомога в разі гострого тромбозу та емболії;
- проведення профілактики пролежнів та лікування хворих;
- накладання еластичного бинта на нижні кінцівки;
- визначення прохідності глибоких вен нижніх кінцівок;
- догляд за хворими;
- засвоєння схем антикоагулянтної терапії;
- виявлення пульсації на артеріях нижніх кінцівок.

Розділ 2. Спеціальна хірургія

Тема 13. Захворювання та ушкодження голови, обличчя та шиї

ЛЕКЦІЯ

Особливості обстеження голови, шиї. Природжені дефекти й пухлини м'яких тканин черепа. Ушкодження м'яких тканин і кісток черепа. Відкрита і закрита черепно-мозкова травма: переломи склепіння і основи черепа, забій, струс і стиснення мозку. Синдром черепно-мозкової травми. Особливості надання медичної допомоги та лікування черепно-мозкових травм. Особливості, перша медична допомога при вогнепальних пораненнях голови.

Ушкодження носа, щелеп. Клінічні ознаки, перша допомога, принципи лікування. Вади розвитку органів шиї. Поранення шиї. Абсцес, флегмона, лімфаденіт шиї. Пухлини й хірургічні захворювання органів шиї (лімфогранулематоз, лімфосаркома, рак щитоподібної залози, гортані, стравоходу). Зоб дифузний, вузловий, токсичний (базедова хвороба). Сторонні тіла стравоходу і дихальних шляхів. Опіки і рак стравоходу; клінічні ознаки, діагностика, перша медична допомога, лікування.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з ушкодженнями і захворюванням голови, обличчя, шиї. Засвоєння студентами клінічних ознак черепно-мозкової травми і навичок надання першої медичної допомоги, проведення дегідратаційної терапії. Відпрацювання навичок: припинення кровотечі в разі поранення судин шиї, носової кровотечі, видалення сторонніх предметів з гортані, трахеї, бронхів. Складання набору медичних інструментів до трахеостомії.

Практичні навички:

- показ та огляд тематичних хворих;
- перша допомога у випадку закритих і відкритих травм голови;
- перша допомога в разі кровотечі з носа;
- вправлення нижньої щелепи при вивиху;
- перша допомога за наявності загальнономозкових симптомів хірургічних захворювань голови;
- перша допомога в разі поранень шиї: м'яких тканин, судин, органів;
- перша допомога та невідкладне звільнення дихальних шляхів від сторонніх предметів гортані й трахеї;
- перша допомога у випадку механічної та опікової травми стравоходу;
- складання набору медичних інструментів для трахеостомії;
- догляд за трахеостоמוю.

Тема 14. Захворювання та ушкодження грудної клітки та органів грудної порожнини

ЛЕКЦІЯ

Основні методи обстеження грудної клітки та її органів. Механічна травма: забій, вдавлення грудної клітки, перелом ребер, ключиць.

Закриті ушкодження органів грудної клітки. Проникні та непроникні поранення грудної клітки, ускладнення їх. Ушкодження легень, серця. Особливості надання допомоги хворим з торакоотравмою. Гнійно-запальні захворювання плеври та легень: гнійний плеврит, абсцес легені. Рак легені, діагностика й лікування. Оперативна корекція природжених і набутих вад та захворювань серця. Запальні захворювання грудної залози: гострий лактаційний і гострий гнійний мастит. Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози, клінічні ознаки, діагностика, методи лікування. Профілактичні заходи для своєчасного виявлення хворих.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з ушкодженнями та захворюваннями органів грудної порожнини. Відпрацювання навичок розпізнавання патології, надання першої медичної допомоги на догоспітальному етапі. Удосконалення техніки іммобілізації у випадку перелому ребер, ключиць, накладання оклюзійної пов'язки, підготовка дренажу за Бюлау або Суботініним для дренажу плевральної порожнини. Догляд за хворими, участь у проведенні діагностичних та лікувальних маніпуляцій, операцій, перев'язок.

Практичні навички:

- перша допомога в разі закритого ушкодження грудної клітки;
- перша допомога в разі перелому ключиці та ребер;
- перша допомога в разі відкритого, закритого і напруженого пневмотораксу;
- діагностика пухлин грудної залози;
- догляд за хворими з дренажами у плевральній порожнині;
- участь у діагностиці та лікуванні запальних процесів грудної залози;
- принципи лікування гострого маститу;
- методика самообстеження грудних залоз.

Тема 15. Хронічні захворювання органів черевної порожнини

ЛЕКЦІЯ

Безпосереднє обстеження хворих з хірургічними захворюваннями живота. Аномалії розвитку черевної стінки, пупка та внутрішніх органів. Основні спеціальні та інструментальні дослідження: езофагогастроскопія, УЗД, рентгеноскопія, лапароскопія. Черевна грижа. Класифікація, клінічні ознаки, принципи лікування. Хірургічні захворювання шлунка, дванадцятипалої кишки, прямої кишки, жовчного міхура, підшлункової залози. Клінічні ознаки цих захворювань і принципи лікування. Тактика фельдшера в разі звертання таких хворих до нього, диспансерний нагляд за ними.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Засвоєння методик обстеження хворих з хірургічними захворюваннями органів черевної порожнини. Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів, підготовка їх до гастроскопії, ультразвукового та рентгенологічного дослідження. Відпрацювання прийомів поверхнево-орієнтовної та глибокої

методичної пальпації за Образцовим—Стражеско. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях. Присутність на операціях, робота в перев'язочній. Складання набору інструментів для лапаротомії. Удосконалення навичок догляду за хворими після операцій на шлунку, жовчному міхурі, кишках і підшлунковій залозі.

Практичні навички:

- догляд за хворими;
- участь у діагностичних та лікувальних маніпуляціях, перев'язках;
- підготовка хворих до діагностичних досліджень;
- складання набору інструментів для лапаротомії.

Тема 16. Ушкодження та гострі захворювання органів черевної порожнини

ЛЕКЦІЯ

Закриті й відкриті ушкодження черевної порожнини, класифікація, клінічні ознаки, діагностика. Синдром гострого живота, перитоніт. Запальні захворювання очеревини: проривна виразка шлунка і дванадцятипалої кишки, защемлена грижа, гострий апендицит, гострий холецистит, гострий панкреатит, кишкова непрохідність. Особливості діагностики, перша допомога, клінічні ознаки, лікування, догляд. Рентгенографія і лапароскопія в ургентній абдомінальній хірургії. Основи лапароскопічної хірургії.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з різними захворюваннями органів черевної порожнини. Відпрацювання навичок розпізнавання гострих хірургічних захворювань, знання необхідних лабораторних і спеціальних методів дослідження. Надання першої медичної допомоги. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях, операціях і перев'язках. Аналіз медичних карток стаціонарних хворих з атиповою клінічною картиною.

Практичні навички:

- перша допомога в разі защемленої грижі;
- перша допомога у випадку закритого і відкритого ушкодження живота;
- перша допомога в разі гострих захворювань органів черевної порожнини;
- перша допомога в разі кровотечі зі стравоходу, шлунка, дванадцятипалої кишки;
- перша допомога в разі внутрішньочеревних кровотеч;
- виконання перев'язок;
- складання наборів інструментів для лапаротомії;
- участь у догляді за післяопераційними хворими з патологією органів черевної порожнини;
- перев'язування асептичної рани.

Тема 17. Захворювання та ушкодження прямої кишки

ЛЕКЦІЯ

Методи дослідження прямої кишки. Ушкодження прямої кишки й сторонні тіла в ній, перша допомога. Запальні захворювання прямої кишки та навколопрямокишкової (параректальної) клітковини, тріщини відхідника, гострий проктит, геморої, гострий парапроктит, нориці відхідника і прямої кишки. Доброякісні та злоякісні пухлини товстої і прямої кишок, діагностика, лікування. Профілактичні огляди населення.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Аналіз перебігу хвороби у пацієнтів із захворюваннями прямої і товстої кишок. Відпрацювання студентами навичок застосування ректального дзеркала і ректороманоскопа, підготовка кишкового каналу до іригоскопії, колоноскопії. Особливості догляду за проктологічними хворими після операцій на товстій і прямій кишках, заміна калоприймача, оброблення колостоми.

Практичні навички:

- догляд за хворими;
- підготовка хворих до проведення ректороманоскопії, іригоскопії, колоноскопії;
- підготовка ректороманоскопа до обстеження;
- догляд за хворими із сигмо- та цекстостомами;
- складання набору інструментів для операцій на прямій кишці;
- підготовка хворих до операцій на прямій кишці.

Тема 18. Захворювання та ушкодження сечових і статевих органів

ЛЕКЦІЯ

Особливості дослідження хворих із захворюваннями сечових і статевих органів (мануальні, інструментальні, спеціальні та лабораторні дослідження). Ушкодження органів сечової і статевої систем — нирок, сечового міхура, сечівника (уретри). Особливості діагностики, надання першої допомоги та етапного лікування урологічних хворих на догоспітальному етапі. Гнійно-запальні захворювання нирок і сечового міхура: пієліт, пієлонефрит, піонефроз, гідронефроз, цистит. Сечокам'яна хвороба, клінічні ознаки, діагностика та лікування. Захворювання передміхурової залози. Пухлини нирок, сечового міхура, передміхурової залози. Захворювання яєчок та статевого члена.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У стаціонарі. Ознайомлення з інструментальними та спеціальними методами дослідження урологічних хворих.

Обстеження хворих та обговорення тактики фельдшера у випадку урологічної патології. Проведення катетеризації сечового міхура у чоловіків і жінок. Підготовка хворих до екскреторної урографії, пієлографії, УЗД. Участь у діагностичних та лікувальних маніпуляціях, операціях і перев'язках. Догляд за урологічними хворими після операції на органах сечової і статевої систем.

Практичні навички:

- перша допомога в разі ускладнень сечокам'яної хвороби;
- перша допомога в разі закритих і відкритих ушкоджень нирок, сечових шляхів і статевих органів;
- перша допомога у випадку гострої затримки сечі;
- догляд за цистостоמוю.

Тема 19. Ушкодження та захворювання кінцівок, хребта і таза. Синдром тривалого роздавнення

ЛЕКЦІЯ

Важливість розвитку кінцівок. Методи дослідження кінцівок і суглобів. Вивихи й переломи верхніх і нижніх кінцівок. Гнійні захворювання пальців і кисті. Панарицій: види, діагностика, способи оперативного лікування. Дослідження хребта. Ушкодження хребта: компресійні переломи, переломовивихи; симптоми,

методи діагностики та лікування. Ушкодження таза і тазових органів: класифікація, клінічні ознаки, особливості надання першої медичної допомоги та лікування. Синдром тривалого роздавлювання: клінічна картина, розвиток процесу, принципи надання першої медичної допомоги й подальшого лікування.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Робота в травматологічному та хірургічному відділеннях. Аналіз хвороб у пацієнтів з ушкодженням кісток і суглобів, хребта й таза, гнійно-запальними захворюваннями кінцівок. З'ясування тактики фельдшера в наданні медичної допомоги. Особливості транспортної іммобілізації в кожному окремому випадку. Ознайомлення з методами консервативного та оперативного лікування. Роль фельдшера в діагностиці, лікуванні й догляді за хворими в умовах стаціонару.

Практичні навички:

- догляд за хворими;
- перша допомога в разі ушкодження хребта, спинного мозку і таза;
- перша допомога при травмах кінцівок;
- вправлення плеча і пальців кисті у разі вивиху;
- транспортна та лікувальна іммобілізація;
- виконання лікарських призначень.

Тема 20. Курація хірургічних хворих

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

У *стаціонарі*. Під керівництвом викладача студенти обстежують хворих, складають план обстеження і лікування хворих, у позаурочний час спостерігають динаміку перебігу захворювання, оформлюють історію хвороби, по якій потім здійснюють захист.

Практичні навички:

- клінічне обстеження хворих;
- призначення плану додаткових і лабораторних методів обстеження;
- призначення плану лікування хворих;
- спостереження динаміки перебігу захворювання у хворих;
- оформлення історії хвороби пацієнтів, які перебувають під наглядом.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Здійснити оброблення рук розчином перворуру (С-4).
2. Здійснити оброблення рук за методом Спасокукоцького—Кочергіна.
3. Здійснити оброблення рук стериліумом та іншими сучасними препаратами.
4. Надягнути стерильний халат на себе.
5. Надягнути стерильний халат на себе і хірурга.
6. Зупинити артеріальну кровотечу у верхній третині плеча.
7. Зупинити артеріальну кровотечу у нижній третині плеча.
8. Здійснити пальцеве притискання плечової артерії.
9. Накласти джгут-закрутку.
10. Перев'язати судини в рані і на протязі.
11. Підготувати до роботи стіл сестри-анестезистки.
12. Провести місцеву анестезію за методом Вишневського.
13. Провести провідникову анестезію за методом Лукашевича—Оберста.
14. Накласти пов'язку "лицарська рукавичка".
15. Накласти пов'язку "рукавичка".
16. Накласти пов'язку Дезо.
17. Накласти колосоподібну пов'язку.
18. Накласти пов'язку на стопу.
19. Накласти пов'язку "чепчик".
20. Накласти пов'язку "шапка Гіппократа".
21. Накласти пов'язку "вуздечка".
22. Накласти пов'язку на обое очей.
23. Накласти пов'язку на ніс.
24. Накласти клейову пов'язку.
25. Накласти хусткову пов'язку в разі ушкоджень різної локалізації.
26. Визначити групу крові за допомогою стандартних сироваток.
27. Визначити групу крові за допомогою цоліклональних реагентів.
28. Визначити резус-належність експрес-методом.
29. Провести пробу на індивідуальну сумісність.
30. Провести пробу на резус-сумісність.
31. Провести біологічну пробу на муляжі.
32. Визначити придатність крові у флаконі.
33. Підготувати набір інструментів для венесекції.
34. Підготувати набір інструментів для первинного хірургічного оброблення рани.
35. Підготувати набір інструментів для трепанації черепа.
36. Підготувати набір інструментів для операції на кінцівках.
37. Підготувати набір інструментів для скелетного витягання.
38. Підготувати набір інструментів для розтину гнояка.
39. Підготувати набір інструментів для ампутації кінцівок.
40. Підготувати набір інструментів для трахеостомії.
41. Накласти вузлові шви на муляжі.
42. Зняти вузлові шви на муляжі.
43. Надати першу допомогу в разі поранення вен шиї.
44. Надати першу допомогу в разі поранення сонної артерії.
45. Надати першу допомогу в разі поранення вен передпліччя.
46. Провести інфузію в периферичну вену.

47. Підготувати набір інструментарію для первинного хірургічного оброблення ран (ПХО).
48. Надати першу допомогу при електротравмі.
49. Провести первинне хірургічне оброблення рани (на фантомі).
50. Підготувати набір інструментарію для типових операцій на органах черевної порожнини.
51. Надати допомогу в разі відкритої травми голови.
52. Надати допомогу в разі опіку стравоходу.
53. Надати допомогу в разі відкритого пневмотораксу.
54. Надати допомогу в разі перелому ключиці без зміщення відламків.
55. Надати допомогу в разі перелому діафіза правого плеча.
56. Надати допомогу у випадку напруженого пневмотораксу.
57. Надати допомогу у випадку перелому кісток передпліччя в середній третині.
58. Накласти гіпсову пов'язку в разі перелому кісток передпліччя в типовому місці.
59. Надати допомогу в разі перелому стегна.
60. Надати допомогу в разі перелому кісток гомілки.
61. Надати допомогу в разі удару головою.
62. Надати допомогу в разі опіку плечового суглоба.
63. Надати допомогу у випадку розтягнення зв'язок суглобів.
64. Надати допомогу в разі опіку кисті.
65. Надати допомогу в разі рани ліктевого суглоба.
66. Підготувати до роботи стіл перев'язувальної сестри.
67. Надати допомогу в разі перелому кісток таза. Умови транспортування.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Вклад М.І. Пирогова в хірургію.
2. Шляхи проникнення інфекції в рану. Поняття про внутрішньолікарняну інфекцію; профілактика її.
3. Поняття про антисептику та асептику. Наказ № 720 МОЗ України.
4. Вивчення наказів №181, 798, 120 МОЗ України.
5. Фізична антисептика.
6. Стерилізація, методи її. Контроль за стерильністю.
7. Оброблення операційного поля.
8. Класифікація кровотеч. Гостра крововтрата, її критерії, клінічні ознаки.
9. Кровотечі в порожнини та порожнисті органи, їхні клінічні ознаки.
10. Тимчасові та остаточні методи спинення кровотечі.
11. Лабораторні та інструментальні методи діагностики кровотеч.
12. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок.
13. Наркоз: поняття, види. Схеми інгаляційного наркозу.
14. Стадії ефірного наркозу.
15. Ускладнення масочного інгаляційного наркозу.
16. Неінгаляційний наркоз, його переваги, недоліки. Речовини для наркозу.
17. Місцева анестезія. Види. Речовини для анестезії.
18. Провідникова анестезія.
19. Анестезія змазуванням чи оприскуванням.
20. Інфільтраційна анестезія за Вишневським.
21. Спинномозкова і перидуральна анестезія. Методика, можливі ускладнення.
22. Поняття про групи крові.
23. Поняття про резус-фактор.
24. Показання та протипоказання до гемотрансфузій.
25. Ускладнення під час переливання крові.
26. Догляд за хворими до, під час і після гемотрансфузій.
27. Препарати крові. Характеристика. Показання до використання.
28. Профілактика зараження СНІДом в умовах стаціонару.
29. Кровозамінники. Характеристика їх.
30. Шляхи і методи введення інфузійних розчинів.
31. Загальна схема трансфузій.
32. Консервація і зберігання крові.
33. Поняття про хірургічну операцію. Види хірургічних операцій.
34. Методика обстеження хірургічного хворого. Документація. Деонтологічні аспекти в роботі.
35. Загальний аналіз крові в нормі та за наявності патології.
36. Загальний аналіз сечі в нормі та за наявності патології.
37. Поняття про передопераційний період. Підготовка хворого до планової та екстреної операції.
38. Поняття про післяопераційний період. Профілактика ранніх і пізніх ускладнень.
39. Поняття про рани. Види ран. Принципи надання першої медичної допомоги в разі поранення. Активно-пасивна профілактика правця у випадку ушкодження. Транспортування потерпілого.
40. Первинне хірургічне оброблення поверхневих ран м'яких тканин, показання та протипоказання до операції. Можливі помилки під час оброблення ран. Принципи й техніка дренивання ран.
41. Загальні та місцеві ознаки нагноєння ран. Основні принципи місцевого лікування. Догляд за хворими з гнійними ранами залежно від перебігу ранового процесу.
42. Хірургічний шок. Причини, патогенез, клінічна картина, діагностика. Фази й стадії хірургічного шоку. Роль фельдшера в транспортуванні та інтенсивній терапії хворих з травматичним шоком. Зміст протишоккових заходів в умовах військових дій та екстремальних ситуацій.
43. Травматизм. Види й профілактика травматизму. Поняття про ізольовані, змішані та комбіновані травми. Принципи надання першої медичної допомоги.
44. Закриті механічні травми тканин (забій, розтягнення, розрив, струс і роздавлювання). Синдром тривалого роздавлювання. Симптоми, надання першої медичної допомоги, транспортування. Особливості лікування.
45. Переломи кісток. Види, клінічні симптоми переломів. Роль фельдшера у наданні першої медичної допомоги в разі переломів. Принципи лікування хворого з переломом кісток.
46. Вивихи. Клінічна картина. Діагностика. Роль фельдшера в наданні першої медичної допомоги в разі вивихів. Принципи лікування хворого з вивихом.
47. Опіки. Класифікація, визначення площі та клінічна картина опіків. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги. Принципи лікування хворих з опіками. Опікова хвороба. Принципи лікування.

48. Електротравма. Загальна та місцева дія електричного струму, перша медична допомога у разі електротравми. Показання до проведення серцево-легеневої реанімації.
49. Види холодової травми. Класифікація відморожень за ступенем ушкодження. Клінічна картина. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги. Лікування та догляд за хворими з відмороженнями. Профілактика холодової травми.
50. Гостра гнійна хірургічна інфекція. Шляхи зараження. Профілактика та лікування окремих видів гнійно-запальних захворювань — фурункула, карбункула, абсцесу, флегмони, бешихи, остеомієліту, тромбофлебиту тощо.
51. Загальна гнійна хірургічна інфекція. Види сепсису. Клінічна картина та лікування.
52. Септичний шок, клінічна картина, перша медична допомога, реанімаційні заходи.
53. Поняття про анаеробну інфекцію. Газова гангрена, правець. Клінічна картина.
54. Профілактика анаеробної інфекції після поранень. Перша медична допомога при анаеробній інфекції. Комплексна терапія газової гангрені, правця.
55. Хірургічний туберкульоз та його форми. Клінічна картина, діагностика та лікування кістково-суглобового туберкульозу.
56. Поняття про доброякісні і злоякісні пухлини, їхня класифікація. Клінічна картина доброякісних та злоякісних пухлин, профілактика та лікування. Організація онкологічної служби в Україні. Значення загальної диспансеризації в ранній діагностиці пухлин.
57. Уявлення про некроз. Причини. Суха та волога гангрена. Місцеві й загальні прояви. Профілактика та лікування, догляд за хворими після операції.
58. Закрита черепно-мозкова травма. Діагностика струсу і стиснення головного мозку. Перша медична допомога, транспортування. Принципи лікування хворих.
59. Перелом скеліпіння та основи черепа. Діагностика та перша медична допомога. Особливості транспортування хворих.
60. Травми шиї, відкриті та закриті ушкодження м'яких тканин та органів шиї. Діагностика ушкоджень. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги в разі ушкодження шиї. Профілактика повітряної емболії при пораненнях вен шиї.
61. Опіки стравоходу. Клінічна картина. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги. Принципи лікування хворих з опіками стравоходу. Особливості догляду за хворими з гастростоєю.
62. Механічна травма грудної клітки: забій, струс, стиснення. Діагностика. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги хворим з травмою грудної клітки. Лікування.
63. Поняття про пневмоторакс. Види пневмотораксу. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги хворим з пневмотораксом. Лікування хворих.
64. Запальні захворювання грудної залози. Симптоми, лікування хворих, профілактика маститу.
65. Переломи ребер. Симптоми множинних і подвійних переломів ребер. Перша медична допомога, особливості транспортування.
66. Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози. Симптоми, диференційний діагноз. Лікування хворих з пухлинами грудної залози. Профілактика онкологічних захворювань грудної залози.
67. Закриті й відкриті ушкодження легень, серця, магістральних судин. Діагностика, перша медична допомога, особливості транспортування хворих.
68. Захворювання стравоходу, рак стравоходу. Варикозне розширення вен стравоходу. Клінічна картина. Лікування. Надання першої медичної допомоги в разі кровотечі з вен стравоходу.
69. Черевна грижа; клінічна картина, діагностика, лікування. Перша медична допомога і показання до госпіталізації, особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
70. Механічна травма живота. Діагностика. Гострий живіт при травмі живота. Перша медична допомога й показання до госпіталізації. Особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
71. Гострий перитоніт. Причини, симптоми, діагностика. Перитоніт місцевий і загальний. Догляд за хворими після операції. Перша медична допомога й показання до оперативного лікування. Особливості транспортування.
72. Гострий апендицит. Клінічна картина, діагностика, лікування. Догляд за хворими в післяопераційний період.
73. Шлунково-кишкові кровотечі. Причини кровотечі в порожнисті органи. Діагностика кровотеч. Невідкладна допомога. Консервативні та оперативні методи лікування.
74. Гостра непрохідність кишок. Діагностика, перша медична допомога, особливості транспортування, показання до оперативного лікування.
75. Ускладнення виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки. Діагностика, перша медична допомога, показання до госпіталізації, консервативне та оперативне лікування хворих. Особливості догляду за хворими з дренажем черевної порожнини.
76. Гострий холецистит. Гострий панкреатит. Клінічна картина, діагностика, особливості лікування. Тактика фельдшера в разі гострого холецистити та панкреатиту.
77. Запальні захворювання прямої кишки та прилеглих до неї тканин. Клінічна картина і діагностика, консервативне та оперативне лікування. Геморой. Діагностика та лікування. Особливості догляду за хворими в проктологічному відділенні.
78. Пухлини товстої і прямої кишок. Діагностика та лікування. Роль профілактичних обстежень у ранній діагностиці пухлин. Особливості догляду за хворими зі штучними норицями.
79. Закриті й відкриті ушкодження сечових і статевих органів. Клінічна картина, перша медична допомога й лікування. Особливості транспортування хворих з урологічними травмами.
80. Аденома передміхурової залози. Клінічна картина, діагностика, лікування. Перша медична допомога в разі гострого затримання сечі. Показання до накладання надлобкової сечової нориці. Особливості догляду за хворими з надлобковою сечовою норицею.
81. Перелом хребта. Діагностика ушкоджень хребців і спинного мозку. Перша медична допомога, транспортування та лікування. Клінічна картина та діагностика.
82. Переломи кісток таза. Ускладнення при переломах кісток таза. Діагностика, перша медична допомога, транспортування і лікування.
83. Переломи кісток плеча. Клінічні ознаки, перша медична допомога, лікування. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
84. Переломи кісток передпліччя, кисті і пальців. Перша медична допомога, транспортування і лікування, іммобілізація.
85. Перелом стегна. Клінічна картина, перша медична допомога в разі відкритих переломів.
86. Переломи кісток гомілки та пальців стопи. Особливості надання першої медичної допомоги у випадку відкритих переломів.
87. Запальні захворювання верхньої кінцівки. Панарицій. Принципи оперативного лікування.
88. Облітеруючі захворювання судин нижньої кінцівки. Діагностика, клінічна картина, перша медична допомога, принципи лікування.
89. Запальні захворювання нижньої кінцівки. Гнійний артрит. Діагностика, перша медична допомога, лікування. Остеомієліт кісток нижньої кінцівки.
90. Вогнепальні поранення. Пошкодження тканини тіла в разі вогнепального поранення.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Вклад М.І. Пирогова в хірургію.
2. Шляхи проникнення інфекції в рану. Поняття про внутрішньолікарняну інфекцію; профілактика її.
3. Поняття про антисептику та асептику. Наказ № 720 МОЗ України.
4. Вивчення наказів №181, 798, 120 МОЗ України.
5. Фізична антисептика.
6. Стерилізація, методи її. Контроль за стерильністю.
7. Оброблення операційного поля.
8. Класифікація кровотеч. Гостра крововтрата, її критерії, клінічні ознаки.
9. Кровотечі в порожнини та порожнисті органи, їхні клінічні ознаки.
10. Тимчасові та остаточні методи спинення кровотечі.
11. Лабораторні та інструментальні методи діагностики кровотеч.
12. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок.
13. Наркоз: поняття, види. Схеми інгаляційного наркозу.
14. Стадії ефірного наркозу.
15. Ускладнення масочного інгаляційного наркозу.
16. Неінгаляційний наркоз, його переваги, недоліки. Речовини для наркозу.
17. Місцева анестезія. Види. Речовини для анестезії.
18. Провідникова анестезія.
19. Анестезія змазуванням чи оприскуванням.
20. Інфільтраційна анестезія за Вишневським.
21. Спинномозкова і перидуральна анестезія. Методика, можливі ускладнення.
22. Поняття про групи крові.
23. Поняття про резус-фактор.
24. Показання та протипоказання до гемотрансфузій.
25. Ускладнення при переливанні крові.
26. Догляд за хворими до, під час і після гемотрансфузій.
27. Препарати крові. Характеристика. Показання до використання.
28. Профілактика зараження СНІДом в умовах стаціонару.
29. Кровозамінники. Характеристика їх.
30. Шляхи і методи введення інфузійних розчинів.
31. Загальна схема трансфузій.
32. Консервація і зберігання крові.
33. Поняття про хірургічну операцію. Види хірургічних операцій.
34. Методика обстеження хірургічного хворого. Документація. Деонтологічні аспекти в роботі.
35. Загальний аналіз крові в нормі та за наявності патології.
36. Загальний аналіз сечі в нормі та за наявності патології.
37. Поняття про передопераційний період. Підготовка хворого до планової та екстреної операції.
38. Поняття про післяопераційний період. Профілактика ранніх і пізніх ускладнень.
39. Поняття про рани. Види ран. Принципи надання першої медичної допомоги в разі поранення. Активно-пасивна профілактика правця у випадку ушкодження. Транспортування потерпілого.
40. Первинне хірургічне оброблення поверхневих ран м'яких тканин, показання та протипоказання до операції. Можливі помилки під час оброблення ран. Принципи й техніка дренивання ран.
41. Загальні та місцеві ознаки нагноєння ран. Основні принципи місцевого лікування. Догляд за хворими з гнійними ранами залежно від перебігу ранового процесу.
42. Хірургічний шок. Причини, патогенез, клінічна картина, діагностика. Фази й стадії хірургічного шоку. Роль фельдшера в транспортуванні та інтенсивній терапії хворих з травматичним шоком. Зміст протишоккових заходів в умовах військових дій та екстремальних ситуацій.
43. Травматизм. Види й профілактика травматизму. Поняття про ізольовані, змішані та комбіновані травми. Принципи надання першої медичної допомоги.
44. Закриті механічні травми тканин (забій, розтягнення, розрив, струс і роздавлювання). Синдром тривалого роздавлювання. Симптоми, надання першої медичної допомоги, транспортування. Особливості лікування.
45. Переломи кісток. Види, клінічні симптоми переломів. Роль фельдшера у наданні першої медичної допомоги в разі переломів. Принципи лікування хворого з переломом кісток.
46. Вивихи. Клінічна картина. Діагностика. Роль фельдшера в наданні першої медичної допомоги в разі вивихів. Принципи лікування хворого з вивихом.
47. Опіки. Класифікація, визначення площі та клінічна картина опіків. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги. Принципи лікування хворих з опіками. Опікова хвороба. Принципи лікування.
48. Електротравма. Загальна та місцева дія електричного струму, перша допомога у випадку електротравми. Показання до проведення серцево-легеневої реанімації.
49. Види холодової травми. Класифікація відморожень за ступенем ушкодження. Клінічна картина. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги. Лікування та догляд за хворими з відмороженнями. Профілактика холодової травми.
50. Гостра гнійна хірургічна інфекція. Шляхи зараження. Профілактика та лікування окремих видів гнійно-запальних захворювань — фурункула, карбункула, абсцесу, флегмони, бешихи, остеомієліту, тромбофлебиту тощо.
51. Загальна гнійна хірургічна інфекція. Види сепсису. Клінічна картина та лікування.
52. Септичний шок, клінічна картина, перша медична допомога, реанімаційні заходи.
53. Поняття про анаеробну інфекцію. Газова гангрена, правець. Клінічна картина.
54. Профілактика анаеробної інфекції після поранень. Перша допомога при анаеробній інфекції. Комплексна терапія газової гангрени, правця.
55. Хірургічний туберкульоз та його форми. Клінічна картина, діагностика та лікування кістково-суглобового туберкульозу.
56. Поняття про доброякісні і злоякісні пухлини, їхня класифікація. Клінічна картина доброякісних та злоякісних пухлин, профілактика та лікування. Організація онкологічної служби в Україні. Значення загальної диспансеризації в ранній діагностиці пухлин.
57. Уявлення про некроз. Причини. Суха та волога гангрена. Місцеві й загальні прояви. Профілактика та лікування, догляд за хворими після операції.
58. Закрита черепно-мозкова травма. Діагностика струсу і стиснення головного мозку. Перша допомога, транспортування. Принципи лікування хворих.
59. Перелом скеліття та основи черепа. Діагностика та перша допомога. Особливості транспортування хворих.
60. Травми шиї, відкриті та закриті ушкодження м'яких тканин та органів шиї. Діагностика ушкоджень. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги в разі ушкодження шиї. Профілактика повітряної емболії при пораненнях вен шиї.
61. Опіки стравоходу. Клінічна картина. Тактика фельдшера під час надання першої допомоги. Принципи лікування хворих з опіками

- стравоходу. Особливості догляду за хворими з гастростомаю.
62. Механічна травма грудної клітки: забій, струс, стиснення. Діагностика. Тактика фельдшера під час надання першої медичної допомоги хворим з травмою грудної клітки. Лікування.
  63. Поняття про пневмоторакс. Види пневмотораксу. Тактика фельдшера в наданні першої медичної допомоги хворим з пневмотораксом. Лікування хворих.
  64. Запальні захворювання грудної залози. Симптоми, лікування хворих, профілактика маститу.
  65. Переломи ребер. Симптоми множинних і подвійних переломів ребер. Перша допомога, особливості транспортування.
  66. Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози. Симптоми, диференційний діагноз. Лікування хворих з пухлинами грудної залози. Профілактика онкологічних захворювань грудної залози.
  67. Закриті й відкриті ушкодження легень, серця, магістральних судин. Діагностика, перша медична допомога, особливості транспортування хворих.
  68. Захворювання стравоходу, рак стравоходу. Варикозне розширення вен стравоходу. Клінічна картина. Лікування. Надання першої допомоги в разі кровотечі з вен стравоходу.
  69. Черевна грижа; клінічна картина, діагностика, лікування. Перша медична допомога і показання до госпіталізації, особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
  70. Механічна травма живота. Діагностика. Стан гострого живота при травмі живота. Перша медична допомога й показання до госпіталізації. Особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
  71. Гострий перитоніт. Причини, симптоми, діагностика. Перитоніт місцевий та загальний. Догляд за хворими після операції. Перша допомога й показання до оперативного лікування. Особливості транспортування.
  72. Гострий апендицит. Клінічна картина, діагностика, лікування. Догляд за хворими в післяопераційний період.
  73. Шлунково-кишкові кровотечі. Причини кровотечі в порожнисті органи. Діагностика кровотеч. Невідкладна допомога. Консервативні та оперативні методи лікування.
  74. Гостра непрохідність кишок. Діагностика, перша медична допомога, особливості транспортування, показання до оперативного лікування.
  75. Ускладнення виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки. Діагностика, перша медична допомога, показання до госпіталізації, консервативне та оперативне лікування хворих. Особливості догляду за хворими з дренажем черевної порожнини.
  76. Гострий холецистит. Гострий панкреатит. Клінічна картина, діагностика, особливості лікування. Тактика фельдшера в разі гострого холециститу та панкреатиту.
  77. Запальні захворювання прямої кишки та прилеглих до неї тканин. Клінічна картина і діагностика, консервативне та оперативне лікування. Геморой. Діагностика та лікування. Особливості догляду за хворими в проктологічному відділенні.
  78. Пухлини товстої і прямої кишок. Діагностика та лікування. Роль профілактичних обстежень у ранній діагностиці пухлин. Особливості догляду за хворими зі штучними норицями.
  79. Закриті й відкриті ушкодження сечових і статевих органів. Клінічна картина, перша медична допомога й лікування. Особливості транспортування хворих з урологічними травмами.
  80. Аденома передміхурової залози. Клінічна картина, діагностика, лікування. Перша допомога в разі гострого затримання сечі. Показання до накладання надлобкової сечової нориці. Особливості догляду за хворими з надлобковою сечовою норицею.
  81. Перелом хребта. Діагностика ушкоджень хребців і спинного мозку. Перша медична допомога, транспортування та лікування. Клінічна картина та діагностика.
  82. Переломи кісток таза. Ускладнення при переломах кісток таза. Діагностика, перша медична допомога, транспортування і лікування.
  83. Переломи кісток плеча. Клінічна картина, перша медична допомога, лікування. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
  84. Переломи кісток передпліччя, кисті і пальців. Перша медична допомога, транспортування і лікування, іммобілізація.
  85. Перелом стегна. Клінічна картина, перша медична допомога в разі відкритих переломів.
  86. Переломи кісток гомілки та пальців стопи. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
  87. Запальні захворювання верхньої кінцівки. Панарицій. Принципи оперативного лікування.
  88. Облітеруючі захворювання судин нижньої кінцівки. Діагностика, клінічна картина, перша медична допомога, принципи лікування.
  89. Запальні захворювання нижньої кінцівки. Гнійний артрит. Діагностика, перша медична допомога, лікування. Остеомієліт кісток нижньої кінцівки.
  90. Вогнепальні поранення. Пошкодження тканин тіла в разі вогнепального поранення.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

- Касевич Н.М. Медсестринська етика і деонтологія: підручник. — К.: Медицина, 2010. — 200 с.
- Касевич Н.М., Шаповал К.І. Охорона праці та безпека життєдіяльності медичних працівників: підручник. — К.: Медицина, 2010. — 248 с.
- Кім О.М., Ковальчук О.Л. Хірургія. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2004.
- Навчальний посібник з хірургії в модулях: навч. посіб. / За ред. Л.М. Ковальчука. — К.: Медицина, 2011. — 480 с.
- Роздольський І.В. Невідкладні стани в хірургії: підручник. — К.: Медицина, 2009. — 144 с.
- Тарасюк В.С., Кучанська Г.Б. Охорона праці в лікувально-профілактичних закладах. Безпека життєдіяльності: підручник. — К.: Медицина, 2010. — 488 с.
- Хіміч С.Д. Хірургія. — К.: Здоров'я, 2004.
- Хірургія (факультетська): підручник / Кол. авторів; За ред. М.П. Захараша. — К.: Медицина, 2006. — 656 с.
- Хірургія: підручник / За ред. П.Г. Кондратенка. — К.: Медицина, 2009. — 968 с.
- Хірургія: підручник / О.Ю. Усенко, Г.Б. Білоус, Г.Й. Путинцева. — К.: Медицина, 2010. — 400 с.
- Чапкий Л.П., Ткаченко Р.О. Анестезіологія, реаніматологія та інтенсивна терапія. — К.: Вища школа, 2004.
- Шегедин М.Б., Шустакевич С.Ф. Медсестринство в хірургії: навч. посіб. — К.: Медицина, 2008. — 120 с.

Додаткова

- Єфіменко Н.А., Розанов В.Е. Військово-польова хірургія. — СПб: Медицина, 2003.
- Ковальов А.І. Загальна хірургія. — М.: МІА, 2009.
- Ковальчук Л.Я. Шпитальна хірургія. — Тернопіль: Укрмедкнига, 1999.
- Кузін М.І. Хірургічні хвороби. — М.: Медицина, 2005.
- Лук'яненко Т.В., Пенделя А.А. Здорові сууглоби і судини. — Харків: Медицина, 2009.
- Черенько Н.П., Ваврик Ж.М. Загальна хірургія. — К.: Здоров'я, 2000.
- Шідловський В.О., Полянський І.Ю. Факультетська хірургія. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2005.